

ROMAN JASZCZAK, PIOTR GOŁOJUCH, SANDRA WAJCHMAN-ŚWITALSKA

Wybrane zagadnienia zarządzania lasami prywatnymi w Polsce

Selected aspects of private forest management in Poland

ABSTRACT

Jaszczak R., Gołojuch P., Wajchman-Świtalska S. 2018. Wybrane zagadnienia zarządzania lasami prywatnymi w Polsce. Sylwan 162 (9): 754-762.

In Poland, private forests cover the area of 1,774,698 ha, which constitutes 19.2% of total forest area in the country. It is assumed that their actual share is much bigger, because about 300,000 ha of agricultural grounds covered with secondary succession forests, have not been classified as a forest grounds. In 2013, the complete and actual forest management documentation was prepared by 68.7% of private forests. The stand tending, especially commercial thinnings, cannot be legalized without mentioned documentation. What is more, the update of the Forest Data Bank was made according to the incomplete information on forest description and regulation of forest utilization. Nevertheless, private forests are an important ecological and economical element of Polish land use, and it is supposed that their importance will increase in the future. In Poland, there are some certain problems and expectations related to the private forests. The aim of the paper is to present selected aspects on private forests like their history, legal basis, and problems that occur during the preparation of documentation. The private forests have never been given proper consideration. The owners did not have an organized system of aid and consultancy. In 1991, existed separated legal basis were replaced by a common regulations for all types of the property of the forests. Poland's accession to the EU caused the growth of expectations of private forests. Unfortunately, previous neglects, resulted mainly from the agricultural reform after 1944, weren't eliminated, and their effects are still noticeable. Present legal basis is insufficient and sometimes imprecise. Another problem is the lack of supervision in case of the abridged forest management plan or forest inventory. Furthermore, the Forest Act does not precise who is to pay for preparing these documents. Also, the legal character of abridged forest management plan is often discussed. Private owners often treat forests as a source of financial profits by commercial thinnings or conversion of forest land into building land. Owners do not seem to be interested in the forest regeneration or forest tending as these are source of cost. Also non-productive servicing is not their goal. There is a need for elaboration of economical and legal solutions, which would make amends to private forest owners servicing some social or ecological functions. The supervisory authorities should get clear procedures related to the private forests.

KEY WORDS

history, law, forest management plan

ADDRESSES

Roman Jaszczak – e-mail: romanj@up.poznan.pl

Piotr Gołojuch – e-mail: piotr.golojuch@up.poznan.pl

Sandra Wajchman-Świtalska – e-mail: sandra.switalska@up.poznan.pl

Katedra Urządzania Lasu, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu; ul. Wojska Polskiego 71 C, 60-625 Poznań

Wstęp

W Polsce lasy prywatne zajmują powierzchnię 1 774 698 ha, co stanowi 19,2% wszystkich lasów. Wśród nich wyróżnia się lasy osób fizycznych (1 669 053 ha, udział 18,1%), lasy wspólnot gruntowych (64 948 ha, 0,7%), lasy spółdzielni (5066 ha, 0,05%) i lasy innych właścicieli (35 634 ha, 0,35%) [Leśnictwo 2016]. Przyjmuje się jednak, że rzeczywisty udział lasów prywatnych jest znacznie większy, ponieważ około 300 tys. ha gruntów rolnych pokrytych lasami pochodzącymi z naturalnych obsiewów nie zostało dotychczas przekwalifikowanych na grunty leśne. Gdyby starostwa wypełniły ustawowy wymóg uporządkowania ewidencji według stanu faktycznego na gruncie, to powierzchnia lasów niepaństwowych przekroczyłaby 2 mln ha, co stanowiłoby ponad 22% powierzchni lasów w kraju [Gołos 2008b; Chrempińska 2010; Głaz, Gołos 2012]. Z ostatniego spisu rolnego, przeprowadzonego w 2002 roku wynikało, że ponad 841 tys. gospodarstw rolnych było właścicielami lasu, przy czym las o powierzchni do 1 ha miało 59,3% z nich, a jedynie 4,1% miało las o powierzchni powyżej 5 ha. Las o powierzchni ponad 20 ha posiadało zaledwie 0,2% właścicieli. Średnia powierzchnia lasu przypadająca na gospodarstwo wynosiła 1,3 ha [Gołos 2007; Król 2014]. Lasów prywatnych z aktualnym planem urządzenia lasu było w 2013 roku 68,7%, przy czym najmniej było ich w województwie małopolskim (19,6%), a najwięcej w województwie łódzkim (96,6%) [Leśnictwo 2014]. Brak planu urządzenia lasu powoduje, że nie istnieje podstawa prawna do wykonywania w tych lasach zabiegów gospodarczych (przede wszystkim związanych z pozyskiwaniem surowca drzewnego), przez co nie ma możliwości ich legalizacji. Także przy tworzeniu Banku Danych o Lasach (BDL) aktualizacja dla lasów pozostających poza zarządem LP była przeprowadzana na podstawie niepełnych danych zarówno w zakresie dotyczącym opisu lasu, jak i realizowanego użytkowania głównego. Dlatego przy przygotowywaniu materiałów do BDL niezbędne były odpowiednie uogólnienia, a dokładność aktualizacji stanu lasów poza zarządem Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (PGL LP) była wyraźnie mniejsza. Do końca 2015 roku w BDL zgromadzono dane urządzeniowe dla 80,7% ogólnej powierzchni tych lasów [Wyniki... 2017]. Jednocześnie wskazuje się, że lasy prywatne stanowią ważny element systemu zarówno ekologicznego, jak i gospodarczego kraju, a ich znaczenie będzie zwiększać się w kolejnych latach [Jabłoński, Pędziwiatr 2012].

Celem pracy było przedstawienie wybranych aspektów związanych z zarządzaniem lasów prywatnych: rysu historycznego, uwarunkowań prawnych oraz problemów związanych z opracowaniem uproszczonego planu urządzenia lasu lub inwentaryzacji stanu lasu. Zagadnienia te stanowią podstawę do dyskusji o lasach prywatnych w Polsce – ich urządzeniu, prowadzeniu w nich gospodarki leśnej i nadzoru w tym zakresie.

Rys historyczny

Przed II wojną światową wydano szereg instrukcji i książek odnoszących się do sposobów inwentaryzacji i zarządzania lasów prywatnych – zarówno w XIX [Kobierzycki Nałęcz 1809, 1810; Połujański 1854; Wydrzyński 1862; Chojiński 1873; Koleczko 1882], jak i w XX wieku [Stieber 1921; Borek 1931]. Były one bliżej przedstawione w opracowaniach dotyczących historii zarządzania lasu na ziemiach polskich [Bartyś 1974; Kaczmarek 1974; Jaszczak 2008a-d].

Przez pierwsze lata powojenne lasy niepaństwowe były nadzorowane przez dyrektorów i nadleśniczych Lasów Państwowych, a od 1950 roku przez prezydium wojewódzkich i powiatowych rad narodowych [Gorzelałk i in. 2001]. W 1948 roku ukazał się dekret o ochronie lasów niestanowiących własności państwa, będący w pierwszych latach powojennych formalną pod-

stawą nadzoru nad nimi i ich ochrony. Nie stworzył on jednak dostatecznych podstaw do zapewnienia ich pełnego rozwoju [Guderski 1958; Żółciak 1988]. Prace urzędzeniowe w takich lasach zaczęto prowadzić od początku lat 60. XX wieku. Pierwsze przepisy w tym zakresie, pod nazwą „Instrukcja w sprawie sporządzania planów gospodarstwa leśnego dla lasów niepaństwowych”, zostały opracowane i wydane przez Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego w 1953 roku [Żółciak 1988]. Ustawa... [1960] lepiej regulowała część podstawowych problemów, brak jednak było nadal konsekwentnej realizacji i możliwości pełnego egzekwowania jej założeń [Żółciak 1988]. Zarządzenie nr 150 ministra leśnictwa i przemysłu drzewnego z dnia 17 sierpnia 1961 roku wprowadziło „Instrukcję w sprawie ustalenia zasad inwentaryzacji i sporządzania uproszczonych planów gospodarstwa leśnego dla lasów nie stanowiących własności państwa oraz niektórych lasów państwowych”. Na jej podstawie sporządzono plany urzędzeniowe dla znacznej powierzchni lasów niepaństwowych. W latach 60. i na początku lat 70. XX wieku plany sporządzały osoby prywatne na podstawie zawieranych umów. Dopiero w kolejnych latach w większym stopniu włączyły się do tych prac biura urządzania lasu, zobowiązane do tego przepisami instrukcji urzędzeniowej o powszechności urządzania gospodarstwa leśnego [Żółciak 1988].

Na podstawie Zasad... [1969], które obowiązują w państwowym gospodarstwie leśnym, opracowano Zasady... [1971] dla lasów prywatnych. Część przedstawiająca zasady zagospodarowania zawierała 4 rozdziały, dotyczące: przyrodniczo-gospodarczych warunków produkcji leśnej, zasad regulacji rozmiaru użytkowania, rodzajów rębni i zasad ich stosowania, gospodarczych typów drzewostanów i orientacyjnych składów gatunkowych upraw.

Według Ustawy... [1973] posiadacz lasu zachowywał pełne prawa do swej własności, ale wzmocniono rolę organów kontrolnych (nadleśniczych, naczelników gmin), dając im możliwość egzekwowania obowiązków wynikających z programu zagospodarowania [Żółciak 1988]. Na podstawie zapisów tej ustawy minister leśnictwa i przemysłu drzewnego wydał Instrukcję... [1974]. Do podstawowych czynności zaliczano: ustalenie stanu posiadania, sporządzenie opisu taksacyjnego oraz opracowanie wskazówek gospodarczych w zakresie hodowli, ochrony i użytkowania lasu. Program tworzony był dla wsi/miasta, jeśli łączny obszar lasów wszystkich kategorii własności wynosił co najmniej 10 ha. Natomiast kiedy każda forma własności miała powierzchnię większą niż 10 ha, wówczas dla każdej z nich sporządzano oddzielny program. Jeśli powierzchnia lasów całej wsi była mniejsza niż 10 ha, to sporządzano ewidencję lasów (tj. opis poszczególnych drzewostanów ze wskazaniem ich właścicieli, numery działek z rejestru gruntów oraz wskazania gospodarze i mapa gospodarza). Wiek rębności był niższy niż w lasach państwowych. Obliczano następujące etaty użytków rębnych: według dojrzałości drzewostanów, według stanu drzewostanów, etat prawidłowy powierzchniowy (powierzchnia leśna obiektu dzielona przez przyjęty wiek rębności) oraz etat prawidłowy masowy (równy iloczynowi prawidłowego etatu powierzchniowego i średniej zasobności drzewostanów rębnych). Etat użytków przedrębnych wynikał z aktualnego stanu drzewostanów i był sumą użytków zaprojektowanych dla każdego drzewostanu [Rosa, Stępień 1979, 1986; Żółciak 1988].

Ministerstwo środowiska wydawało rozporządzenia w sprawie szczegółowych warunków i trybu sporządzania uproszczonego planu urządzania lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu [Rozporządzenie... 1998, 2005, 2012]. Opublikowano Instrukcję... [1998], a Gorzelak i in. [2001] opisali gospodarowanie w lasach drobnej własności. Natomiast dyrektor generalny Lasów Państwowych wydał zarządzenie w sprawie przeznaczania środków związanych z funduszem leśnym na sporządzanie uproszczonych planów urządzania lasu, którego elementem jest także instrukcja ich wykonywania [Zarządzenie... 2016].

Współczesne podstawy i problemy prawne urządzania lasów prywatnych

Obecnie urządzanie lasów prywatnych w Polsce odbywa się w oparciu o zapisy Ustawy... [1991] i Rozporządzenia... [2012]. Z Ustawy... [1991] wynika, że jej przepisy stosuje się do lasów, bez względu na formę ich własności (art. 2). Danecka i in. [2016] zwrócili uwagę, że gdyby poprzestać na tym zapisie, to można by przyjąć, że status własnościowy lasu nie ma wpływu na zasady zachowania, ochrony i powiększania zasobów leśnych oraz zasady gospodarki leśnej. To funkcja ochronna lasów wymaga, aby traktować je jednolicie. Jednak spełnianie przez las funkcji gospodarczej i socjalnej pozwala na nieco inne regulacje prawne wobec lasów państwowych i prywatnych.

W Ustawie... [1991] postanowiono, że dla lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa oraz dla lasów wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa sporządza się uproszczone plany urządzania lasu (upul) z zastrzeżeniem, że dla lasów rozdrobionych o powierzchni do 10 ha, niestanowiących własności Skarbu Państwa, zadania z zakresu gospodarki leśnej określa decyzja starosty wydana na podstawie inwentaryzacji stanu lasów, a dla lasów rozdrobionych o powierzchni do 10 ha, wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa, zadania z zakresu gospodarki leśnej na podstawie inwentaryzacji stanu lasów określa nadleśniczy (art. 19).

Uproszczony plan urządzania lasu sporządzany jest dla lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa, należących do osób fizycznych i wspólnot gruntowych na zlecenie starosty, a dla pozostałych lasów – na zlecenie i koszt właścicieli. Natomiast inwentaryzację stanu lasów przeprowadza się albo na zlecenie starosty (dla lasów o powierzchni do 10 ha, niestanowiących własności Skarbu Państwa), albo na koszt Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (dla lasów o powierzchni do 10 ha, wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa) (art. 21.1). Z powyższego wynika, że w przypadku lasów prywatnych nadzór nie jest wykonywany podmiotowo (bo nie jest nadzorowany właściciel lasu), lecz przedmiotowo i nie odnosi się do lasu jako obszaru, ale do działań podejmowanych na tym obszarze [Geszprych 2009]. Ponadto na zlecenie starosty wykonuje się plan, ale brakuje zapisu, na czyj koszt to się dzieje. Starosta, po uzyskaniu opinii właściwego terytorialnie nadleśniczego, zatwierdza uproszczony plan urządzania lasu i nadzoruje wykonanie zatwierdzonych uproszczonych planów urządzania lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa (art. 22). Wysocka-Fijorek [2014] podkreśliła, że sprawowanie nadzoru w lasach prywatnych jest bardzo trudne, a o stopniu jego realizacji decydują nie tylko czynniki prawne, ale również ekonomiczne, a zwłaszcza finansowe. Stąd pojawiły się propozycje m.in. konieczności finansowania działań wspomagających prywatnych właścicieli lasów z budżetów gmin, władczego charakteru czynności starosty w odniesieniu do zadań typowo gospodarczych oraz ograniczenia prawa nakładania przez starostę na właścicieli lasów prywatnych zadań decyzją administracyjną wyłącznie do spraw związanych z potrzebą zachowania trwałości powierzchni leśnej oraz biologicznej, ochronnej i socjalnej funkcji lasu. Sprawy z zakresu nadzoru nad lasami prywatnymi i spraw finansowych z nimi związanych spróbowano rozwiązać poprzez nowelizację ustawy o lasach. Wprowadzono prawo pierwokupu lasów prywatnych przez nadleśnictwa PGL LP oraz możliwość finansowania ze środków funduszu leśnego m.in. zalesień i zadrzewień na gruntach niestanowiących własności Skarbu Państwa [Ustawa... 2016].

Niezgodne z uproszczonym planem urządzania lasu lub inwentaryzacją stanu lasu pozyskanie drewna w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa jest możliwe wyłącznie w przypadkach losowych. Decyzję w tej sprawie, na wniosek właściciela lasu, wydaje starosta

(art. 23.4). Jeżeli właściciel lasu niestanowiącego własności Skarbu Państwa nie wykonuje m.in. zadań zawartych w uproszczonym planie urządzenia lasu lub inwentaryzacji stanu lasu, to starosta nakazuje wykonanie tych obowiązków i zadań w drodze decyzji (art. 24).

Ustawa... [1991] zobowiązała ministra właściwego do spraw środowiska do określenia, w drodze rozporządzenia szczegółowych warunków i tryb sporządzania planu urządzenia lasu, uproszczonego planu urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu (art. 25). Ostatnie takie rozporządzenie pochodzi z 2012 roku. Wynika z niego, że tryb sporządzenia uproszczonego planu urządzenia lasu obejmuje sporządzenie (§ 7.1): skróconego opisu lasów i gruntów przeznaczonych do zalesienia; zestawienie powierzchni lasów ochronnych; ogólnego opisu drzewostanów wraz z zestawieniem powierzchni gruntów i miąższości drzewostanów według gatunków głównych i klas wieku; rejestru powierzchni lasów według gatunków panujących oraz ich wieku; rejestru zadań z zakresu gospodarki leśnej, wykazu rozbieżności między danymi ewidencyjnymi oraz kopii lub wrysu mapy ewidencyjnej gruntów z oznaczeniem działek ujętych w planie. Natomiast tryb sporządzenia inwentaryzacji stanu lasu obejmuje wykonanie (§ 8.1): skróconego opisu lasów i gruntów przeznaczonych do zalesienia; rejestru zawierającego zestawienie powierzchni działek według gatunków panujących oraz ich wieku; wskazań w zakresie gospodarki leśnej; wykazu rozbieżności między danymi ewidencyjnymi oraz kopii lub wrysu mapy ewidencyjnej gruntów z oznaczeniem działek ujętych w inwentaryzacji.

Z procedury zatwierdzenia omawianego planu wynika, że jego gotowa, ale niezatwierdzona jeszcze wersja jest podawana do publicznego wglądu na okres 60 dni w siedzibie właściwego urzędu gminy, a wójt/burmistrz/prezydent miasta musi o tym fakcie pisemnie zawiadomić właścicieli lasów, ze zwróceniem uwagi, że uproszczony plan urządzenia lasu będzie stanowił podstawę naliczenia podatku leśnego. Właściciele lasów mają 30 dni od daty wyłożenia projektu upul na zgłaszanie zastrzeżeń i wniosków co do treści dokumentu. Ich uwzględnienie lub odrzucenie następuje w drodze decyzji administracyjnej wydawanej przez właściwego starostę.

W literaturze odnoszącej się do podstaw prawnych urządzania lasów innych form własności trwa dyskusja, która sprowadza się do stwierdzenia: „Wobec milczenia ustawodawcy co do prawnego charakteru uproszczonego planu urządzenia lasu wykształciło się na ten temat kilka poglądów”. Omawiany plan nie jest kwalifikowaną formą aktu administracyjnego, chociaż w pewnym sensie wykazuje cechy zbliżone do zezwolenia, bowiem określa dozwolone warunki korzystania z lasu. Jednak użycie pojęcia „plan” w gruncie rzeczy wyklucza zakwalifikowanie go do tej prawnej formy działania administracji. Jest to dokument, akt planistyczny o swoistym charakterze, przypominający w swej istocie miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego [Chmielewski 2016].

W obecnie obowiązujących przepisach prawnych nie uregulowano, w jakiej formie prawnej starosta zatwierdza upul. Brane są pod uwagę dwa aspekty. Pierwszy – uproszczony plan urządzenia lasu jest aktem planistycznym, który determinuje sferę uprawnień i obowiązków właścicieli lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa, którzy mają obowiązek utrzymywania stanu zagospodarowania terenu zgodnego z ustaleniami planu. Dlatego unormowano procedurę uchwalania upul oraz możliwość wnoszenia zastrzeżeń i wniosków co do treści projektu upul z obligatoryjną formą ustosunkowania się do nich przez starostę w drodze decyzji administracyjnej. Drugi aspekt – uważa się, że momentem, od którego upul może determinować interes prawny właścicieli lasów, jest jego zatwierdzenie przez starostę, co jest aktem zgodnym z Ustawą... [2002]. Może być on poddany – po uprzednim wezwaniu organu do usunięcia naruszenia prawa – kontroli wojewódzkiego sądu administracyjnego [Geszyrch 2008].

Problemy praktyczne z zarządzaniem lasów prywatnych i prowadzeniem w nich gospodarki

Wydrzyński [1862] pisał, że: „Póki lasy są w obfitości, póty mało się zważa na ich ważność, na ich wpływ dobroczynny, dąży się jednostronnie do ich wycinania, spieniężania a spostrzeże się za późno, wtedy kiedy już mocno poczuje się skutki niedostatku lasu. (...). Gdzie las ma odbyć na drzewo, tam właściciel wycina go i niszczy, dla pozyskania pieniędzy, w nadziei że las znowu obsieje się i urosnie, jak wprzód”. Z czasem zaczęto zdawać sobie jednak sprawę, że „Kiedy właściciel wytnie i sprzeda od razu cały zapas drzewa, to cały las zniszczy tak, że przez długi czas nie będzie miał z niego dochodu, a na odnowienie jego i uprawę trzeba będzie znaczne ponieść nakłady, których gdy nie poniesie, będzie miał las bezużyteczny, a potrzebne drzewo będzie musiał z obcych lasów zakupywać” [Wydrzyński 1862].

Jaszczak i Magnuski [2010, 2012], charakteryzując aspekty prawno-ekonomiczne zarządzania lasu, pisali, że w Polsce doraźne korzyści prywatnego właściciela stały zazwyczaj w sprzeczności z możliwością prowadzenia prawidłowej intensywnej gospodarki leśnej, gdyż nie był i nie jest on z reguły zainteresowany realizacją pozaprodukcyjnych funkcji lasu. Gospodarstwo leśne jest z natury rzeczy wielkoobszarowe, zaś powierzchnia prywatnego gospodarstwa leśnego jest ograniczona i rozdrobniona, co stwarza określone trudności w prowadzeniu gospodarstw, jak i poniesieniu odpowiednich nakładów. Stąd już w drugiej połowie XIX wieku istniał wyraźny konflikt interesów pomiędzy ówczesnymi rządami a prywatnymi właścicielami w zakresie zarządzania lasu, prowadzenia odpowiedniej gospodarki leśnej i właściwych na nią nakładów finansowych. Wydaje się, że także dzisiaj przedstawione myśli nie straciły nic na swojej aktualności. Płotkowski [2007], opisując cechy charakterystyczne i okoliczności prywatnego gospodarstwa leśnego, zwrócił uwagę m.in. na fakt, że jest ono źródłem bardzo małej lub znikomej części dochodów ich właścicieli, ma ograniczone możliwości mechanizacji prac, istnieje wzajemne uzależnienie pomiędzy sąsiadami w zakresie np. ochrony przyrody i gospodarki łowieckiej, a drobny właściciel ma znikomą wpływ na rynek surowca drzewnego. Dlatego w literaturze pojawiają się głosy o konieczności zrzeszania się właścicieli lasów prywatnych, np. w izby rolno-leśne o obligatoryjnym członkostwie [Zając i in. 2004]. Na początku XXI wieku Gołoś [2008a] wskazywał na istnienie dziewięciu stowarzyszeń właścicieli lasów prywatnych, będących najliczniejszą formą zorganizowanej gospodarki gruntami rolnymi i leśnymi w Polsce. Jabłoński i Pędziwiatr [2012] podawali, że właściciele lasów prywatnych ponad $\frac{3}{4}$ pozyskiwanego drewna przeznaczali na opał, a tylko 5% na sprzedaż. Dlatego postulowano podniesienie ich świadomości poprzez wykreowanie przez rynek stosownych zachęt ekonomicznych oraz prowadzenie przemyślanej działalności edukacyjnej w ramach organizacji skupiających prywatnych właścicieli lasów. Wskazano w tym zakresie na Polski Związek Zrzeszeń Leśnych.

Z punktu widzenia zarządzania lasu problemem jest fakt, że reguły sporządzania uproszczonych planów urządzenia lasu dla rozdrobnionej własności leśnej powstawały w okresie, kiedy polska wieś wyglądała niemal tak regularnie, jak po uwłaszczeniu. Kształt wydzieł opisanych po raz pierwszy w latach 70. XX wieku kopiowany jest na kolejne mapy leśne bez zwracania uwagi na to, że zmieniły się reguły nadzoru nad gospodarką leśną, ani na to, jak bardzo przeobraziła się sama wieś. Brak zainteresowania prowadzeniem gospodarstw rolnych i utrzymujące się długie lata niskie ceny gruntów spowodowały też wielopokoleniowe zaległości w porządkowaniu spraw własnościowych. W rejestrach właścicieli znajdują się nierzadko nazwiska osób dawno już nieżyjących. Taksator opracowujący plan traktuje kompleks leśny, jakby nie istniały w nim granice prywatnych działek, tylko tak, jakby był on zarządzany przez jednego właściciela.

Dopiero w końcowym etapie prac kameralnych przystępuje do sporządzenia rejestru zawierającego zadania gospodarcze według działek ewidencyjnych, dla poszczególnych właścicieli. Miąższość drzew wyliczoną do pozyskania w trzebieżach lub rębniach rozdziela na poszczególne działki leśne, proporcjonalnie do ich wielkości. Pojawiają się jednak trudne pytania. Przykładowo: w jaki sposób właściciel działki o szerokości mniejszej niż rzut korony drzewa ma wykonać trzebież lub jak, mając do dyspozycji ćwierćhektarowy pasek, miałby np. zrealizować rębnię gniazdową [Zubkiewicz 2017].

Innym aspektem jest udział właścicieli lasów w planowaniu urzędziowym. Zwraca się uwagę, że wiedza właścicieli na temat urządzania lasu i prawa leśnego jest niewielka, stąd wskazuje się na potrzebę organizowania szkoleń i doradztwa świadczonego przez służby nadzorujące gospodarkę leśną w okresie poprzedzającym powstawanie uproszczonego planu urządzania lasu w trakcie jego wykładania do wglądu [Orzechowski, Kamińska 2018].

Podsumowanie

Po II wojnie światowej lasy prywatne nie były traktowane z należytą uwagą. Właściciele lasów praktycznie nie mieli zorganizowanego systemu pomocy i fachowego doradztwa ze strony odpowiednich służb, co wynikało m.in. z faktu zakładania zwiększenia powierzchni leśnej kraju poprzez powiększenie zasobów państwowej własności leśnej. Należy zgodzić się z Gołosem [2008b], że pewien przełom nastąpił w 1991 roku, kiedy to odrębne regulacje prawne dotyczące lasów prywatnych zastąpiono wspólnymi rozwiązaniami ustawowymi dla wszystkich form własności lasów w Polsce. Drugi moment to wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, co zaowocowało zwiększeniem oczekiwań wobec lasów prywatnych. Nie udało się jednak zlikwidować powstałych zaniedbań, związanych przede wszystkim z wprowadzoną po 1944 roku reformą rolną. Z punktu widzenia urządzania lasu jej skutki są odczuwane do dzisiaj.

Obowiązujące przepisy prawne są niewystarczające i niekiedy mało precyzyjne. Problemem jest brak prawnych możliwości prowadzenia gospodarki leśnej w lasach prywatnych i skutecznego nadzoru nad nimi w przypadku braku uproszczonych planów urządzania lasu lub inwentaryzacji stanu lasu. Ustawa o lasach nie precyzuje także, na czyj koszt wymienione dokumenty mają być sporządzone. Dyskusji poddawany jest również prawny charakter uproszczonego planu urządzania lasu.

Właściciele lasów prywatnych widzą w nich zazwyczaj jedynie źródło ewentualnych zysków płynących z pozyskiwania surowca drzewnego lub przekształcenia gruntu leśnego na działki budowlane. Są niechętni ponoszeniu kosztów związanych z odnowieniem i pielęgnowaniem lasu, a tym bardziej z pełnieniem przez las innych pozagospodarczych funkcji. Wydaje się zasadne wypracowanie pewnych rozwiązań ekonomicznych i prawnych rekompensujących właścicielom lasów prywatnych pełnienie przez nie funkcji społecznych i ekologicznych, a organom mającym uprawnienia administracyjne i odpowiedzialnym za nadzór nad lasami prywatnymi wskazanie skutecznych i jasnych procedur postępowania w sprawach z nimi związanych.

Literatura

- Bartyś J. 1974. Lasy dóbr prywatnych w drugiej połowie XVIII wieku. W: Żabko-Potopowicz A. [red.]. Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju. PWN, Warszawa. 53-60.
- Borek J. 1931. Zarys praktycznego urządzania gospodarstw leśnych wraz z wzorami załączników do planów i programów gospodarczych. Drukarnia A. Mólki w Nowym Sączu.
- Chmielewski J. 2016. Z problematyki aktów planistycznych w prawie administracyjnym – na przykładzie planów i uproszczonych planów urządzania lasów. *Samorząd Terytorialny* 10: 51-63.
- Choński T. 1873. Urządzanie lasu. Podręcznik dla obywateli ziemskich. Nakładem Redakcji Gazety Rolniczej, Warszawa.

- Chrepińska Z. 2010. Perspektywy zmian powierzchni leśnej Polski w XXI wieku. Kat. Ochrony Lasu i Ekologii SGGW. Wyd. SGGW Warszawa.
- Danecka D., Habuda A., Radecki W., Rotko J. 2016. Polskie prawo leśne. Defini S.A., Warszawa.
- Dekret z dnia 26 kwietnia 1948 r. o ochronie lasów nie stanowiących własności państwa. 1948. Dz. U. Nr 24, poz. 165.
- Geszprych M. 2008. Problemy administracyjnoprawne w planowaniu urządzania lasu – uwagi de lege lata i de lege ferenda. *Kwartalnik Prawa Publicznego* 8 (1/2): 191-205.
- Geszprych M. 2009. Specyfika nadzoru i sfera wartości w prawie leśnym. *Studia Lubuskie* 5: 159-181.
- Głaz J., Gołos P. 2012. Problemy i perspektywy rozwoju lasów prywatnych w Polsce. Materiały PTL. Wizja przyszłości lasów i leśnictwa do 2030 roku. Spała.
- Gołos P. 2007. Lasy prywatne w Polsce – stan obecny oraz kierunki zmian. Quo vadis forestry? Mat. Konferencyjne IBL, Sękocin Stary.
- Gołos P. 2008a. Wspólnoty gruntowe – tradycyjna forma gospodarowania lasami. *Sylwan* 152 (2): 54-68.
- Gołos P. 2008b. Stan lasów prywatnych w Polsce. *Leś. Pr. Bad.* 69 (4): 321-335.
- Gorzela A., Gil W., Głaz J., Kolk A., Suwała M., Zachara T., Zajac S. 2001. Gospodarowanie w lasach drobnej własności. Inst. Bad. Leśn., Warszawa.
- Guderski I. 1958. Zagospodarowanie lasów chłopskich i nadzór nad nimi. PWRiL, Warszawa.
- Instrukcja w sprawie ustalenia zasad sporządzania programów zagospodarowania lasów nie stanowiących własności państwa z dnia 20 kwietnia 1974 r. 1974. Dz. U. Nr 3, poz. 86.
- Instrukcja (wymogi) sporządzania uproszczonego planu urządzania lasu. 1998. MOŚ, ZNiL, Warszawa.
- Jabłoński M., Pędziwiatr W. 2012. Lasy prywatne – ważne źródło produkcji i podaży drewna. W: Arkuszewska A., Szujcka G. [red.]. *Zimowa Szkoła Leśna przy Instytucie Badawczym Leśnictwa. IV sesja. Przyrodnicze i gospodarcze aspekty produkcji oraz wykorzystania drewna – stan obecny i prognoza.* Sękocin Stary, 20-22 marca 2012 r. 118-130.
- Jaszczak R. 2008a. Urządzanie lasu w Polsce do 1939 roku. Część I – początki urządzania lasu na ziemiach polskich. *Sylwan* 152 (3): 13-21.
- Jaszczak R. 2008b. Urządzanie lasu w Polsce do 1939 roku. Część II – urządzanie lasu w Królestwie Polskim. *Sylwan* 152 (5): 3-13.
- Jaszczak R. 2008c. Urządzanie lasu w Polsce do 1939 roku. Część III – urządzanie lasu na ziemiach polskich w zaborze pruskim i austriackim. *Sylwan* 152 (9): 3-10.
- Jaszczak R. 2008d. Urządzanie lasu w Polsce do 1939 roku. Część IV – urządzanie lasu w latach 1918-1939. *Sylwan* 152 (10): 3-13.
- Jaszczak R., Magnuski K. 2010. Urządzanie lasu. Wyd. UP, Poznań.
- Jaszczak R., Magnuski K. 2012. Urządzanie lasu. Wyd. UP, Poznań.
- Kaczmarek B. 1974. Lasy prywatne w zaborze pruskim i ich polscy gospodarze. W: Żabko-Potopowicz A. [red.]. *Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju.* PWN, Warszawa. 183-190.
- Kobierzycki Nałęcz F. J. 1809. Umiejętność lasowa czyli rękopis dla właścicieli lasów i ich leśniczych pod tytułem powszechna teoretyczno-praktyczna wszystkich lasowych umiejętności nauka. T. I. Drukiem Jana Gołębiewskiego Typographa, Przemysł. Reprint: 2005. Wyd. Ruthenus, Krosno.
- Kobierzycki Nałęcz F. J. 1810. Umiejętność lasowa czyli rękopis dla właścicieli lasów i ich leśniczych pod tytułem powszechna teoretyczno-praktyczna wszystkich lasowych umiejętności nauka. T. II. Drukiem Jana Gołębiewskiego Typographa, Przemysł. Reprint: 2007. Wyd. Ruthenus, Krosno.
- Koleczko W. 1882. Zasady praktycznego urządzania lasów, ich szacowania i zagospodarowania. Nakład Gebethnera i Wolffa, Warszawa.
- Król A. 2014. Ochrona przyrody w lasach niepaństwowych. Narodowy Program leśny. IBL, Sękocin Stary.
- Leśnictwo. 2014. GUS, Warszawa.
- Leśnictwo. 2016. GUS, Warszawa.
- Orzechowski M., Kamińska M. 2018. Partycypacja społeczeństwa w planowaniu urzędzeniowym w lasach prywatnych. *Sylwan* 162 (4): 314-324.
- Płotkowski L. 2007. Lasy prywatne jako czynnik rozwoju obszarów wiejskich. [sj.wne.sggw.pl/PDF/PRS_2007_T2\(17\)_n2_s423.pdf](http://sj.wne.sggw.pl/PDF/PRS_2007_T2(17)_n2_s423.pdf). Dostęp: 26.04.2018 r.
- Połujański A. 1854. Opisanie lasów Królestwa Polskiego i Gubernij Zachodniej Cesarstwa Rosyjskiego pod względem historycznym, statystycznym i gospodarczym. T. I. Drukarnia Gazety Codziennej, Warszawa. T. II-IV. Drukarnia Józefa Unger, Warszawa.
- Rosa W., Stępień E. 1979. Urządzanie lasu. Część II. Technika urządzania lasu. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Rosa W., Stępień E. 1986. Technologia sporządzania operatu urządzania lasu. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu sporządzania planu urządzania lasu, uproszczonego planu urządzania lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu. 2005. Dz. U. Nr 256, poz. 2151.

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 listopada 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu sporządzania planu urządzenia lasu, uproszczonego planu urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu. 2012. Dz. U. poz.1302.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 1998 r. w sprawie zasad sporządzania planu urządzenia lasu, uproszczonego planu urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu. 1998. Dz. U. 1999 Nr 3, poz. 16.
- Stieber K. 1921. Urządzenie gospodarstwa leśnego. Nakład Gubrynowicza i syna, Lwów – Warszawa.
- Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 r. 1991. Dz. U. Nr 101, poz. 444.
- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2016 r. o zmianie ustawy o lasach. 2016. Dz. U. poz. 586.
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 roku o zagospodarowaniu lasów i nieużytków nie stanowiących własności państwa oraz niektórych lasów i nieużytków państwowych. 1960. Dz. U. Nr 29, poz. 166.
- Ustawa z dnia 22 listopada 1973 r. o zagospodarowaniu lasów nie stanowiących własności państwa. 1973. Dz. U. Nr 48, poz. 283.
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. 2002. Dz. U. Nr 153, poz. 1270.
- Wydrzyński K. 1862. Urządzanie lasów w Królestwie Polskiem z 8 rycinami i mappami kolorowanemi. Warszawa, Skład Główny w Księgarni Kauffmana i Spółki. Nakład Gazety Rolniczej.
- Wysocka-Fijorek E. 2014. Społeczne, prawne i ekonomiczne aspekty rozwoju gospodarki leśnej w lasach prywatnych. Zeszyty Naukowe SGGW Warszawa. Problemy Rolnictwa Światowego 14 (29), z. 3: 216-225.
- Wyniki aktualizacji stanu powierzchni leśnej i zasobów drzewnych w lasach poza zarządem PGL Lasy Państwowe na dzień 1 stycznia 2016 roku. 2017. PGL LP, Warszawa. BULiGI, Sękocin Stary.
- Zajac S., Gołos P., Geszprych M. 2004. Prawne formy zrzeszeń prywatnych właścicieli lasów. Sylwan 148 (4): 40-52.
- Zarządzenie nr 49 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 17 listopada 2016 roku w sprawie przeznaczania środków, związanych z funduszem leśnym, na sporządzanie uproszczonych planów urządzenia lasu. 2016. Znak: ZU.6007.2.2016.
- Zasady hodowlane obowiązujące w państwowym gospodarstwie leśnym. 1969. Min. Leśn. i Przem. Drzew. PWRiL, Warszawa.
- Zasady zagospodarowania lasów niepaństwowych. 1971. Min. Leśn. i Przem. Drzew. PWRiL, Warszawa.
- Zubkowicz R. 2017. Jakie wydzielenia w upul? Las Pol. 7: 11-12.
- Żółciak E. 1988. Urządzanie lasów niepaństwowych, parków narodowych i rezerwatów. Wyd. AR Poznań.